

ГЕОГРАФИЯ ИЛИМДЕРИ
ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ
GEOGRAPHICAL SCIENCES

Козубекова А.Т.

**ТАЛАС ОБЛУСУНДА ДИНИЙ ТУРИЗМДИН
ӨНҮГҮҮСҮНҮН ӨБӨЛГӨЛӨРҮ**

Козубекова А.Т.

**ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ РЕЛИГИОЗНОГО ТУРИЗМА
В ТАЛАССКОЙ ОБЛАСТИ**

A.T. Kozubekova

**PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF RELIGIOUS
TOURISM IN TALAS REGION**

УДК: 338.48.22

Бул макалада Талас облусунда диний туризмдин өнүгүүсүнүн өбөлгөлөрү каралган, өзүнүн шартталган жагымдуу табигый шарттары, бай маданий мурасы менен. Ыйык жерлердин бөлүнүшү жана Талас облусунда мазарлар келтирилген. Талас облусунун өнүгүүсүнүн жолунун бири туризм менен байланыштуу. Диний туризм болсо бул айлана-чөйрөгө терс таасирин тийгизбеген туризмдин бир түрү. Азыркы адам заттын ар тараптуу өнүгүү жолунда дин адамдык касиеттерин кармап турган олуттуу куч. Адам канчалык көп өнүгүүлөргө жетишсе дагы ал ааламдын, жаратылыштын бир бөлүгү жана көз каранды экенин унутпоо зарыл. Талас облусунун ички диний туризмдин өнүгүүсүнүн бирден бир себеби ыйык жерлер болуп саналат. Ыйык жерлер булар: булактар, тоолор, токойлор, үнкүрлөр, таштар, дарактар, көлдөр, улуу инсандардын күмбөздөрү, байыркы курулуштар.

Негизги сөздөр: туризм, турист, ыйык жерлер, зыяратчылык, булак, күмбөз, тоо, токой, үнкүр.

В этой статье рассмотрены предпосылки развития религиозного туризма в Таласской области, обусловленные благоприятными его природно-географическими условиями, богатым культурно-историческим наследием. Приведена классификация святых мест Таласской области. Один из путей развития экономики Таласской области связана с религиозным туризмом. Религиозный туризм, один из видов туризма, который не влияет отрицательно на окружающую среду. В настоящее время, когда человечество находится в эпоху своего разностороннего развития религия является мощной силой, которая сохраняет человеческие качества. Каких только человек не достигал бы высот и достижений, он не должен забывать, что является частью вселенной и природы. Человек всецело зависит от природы. Развитие внутреннего религиозного туризма на территории Таласской области зависит от наличия святых мест. Святые места это: родники, горы, леса,

пещеры, камни, деревья, озера, мавзолеи, древние строения.

Ключевые слова: туризм, турист, святые места, паломничество, святыня, родник, мавзолей, горы, леса, пещеры.

This article discusses the prerequisites for the development of religious tourism in the Talas region, due to its favorable natural and geographical conditions, rich cultural and historical heritage. The classification of holy places and holy places of Talas region is given. One of the ways to develop the economy of the Talas region is associated with religious tourism. Religious tourism is one of the types of tourism that does not adversely affect the environment. The present time, when humanity is in the epoch of its diversified development, religion is a powerful force that preserves human qualities. What kind of person would not reach heights and achievements, he should not forget that he is part of the universe and nature. Man is entirely dependent on nature. The development of domestic religious tourism in the Talas region is envious of the presence of holy places. Holy places are: springs, mountains, forests, caves, stones, trees, lakes, mausoleums, ancient buildings.

Key words: tourism, tourist, holy places, pilgrimage, shrine, spring, mausoleum, mountains, forests, caves.

Талас облусунун өнүгүүсүнүн жолунун бири туризм менен байланыштуу. Диний туризм болсо бул айлана-чөйрөгө терс таасирин тийгизбеген туризмдин бир түрү. Азыркы адам заттын ар тараптуу өнүгүү жолунда дин адамдык касиеттерин кармап турган олуттуу куч. Адам канчалык көп өнүгүүлөргө жетишсе дагы ал ааламдын, жаратылыштын бир бөлүгү жана көз каранды экенин унутпоо зарыл. Кээ бир учурларда өнүккөн медицина жардам бере албай тескерисинче ыйык жерлерге барып зыярат кылуунун натыйжасында шыпаасы тийген учурлар да жок эмес.

Талас облусунун ички диний туризмдин өнүгүүсүнүн бирден бир себеби ыйык жерлер болуп саналат. Ошондой эле өрөөндүн жагымдуу климаты, ыйык жерлердин көбү, алардын ыңгайлуу рельефте жайгашуусу.

Ыйык жерлер: байыркы курулуштар, таштар, улуу инсандардын күмбөздөрү, токойлор, дарактар, тоолор, көлдөр, күнөөсүз өлтүргөн инсандардын жайы, үнкүрлөр, булактар ж.б. [Ыйык жерлер Moving with Tradition].

Башында **мазар** (ыйык) жерлер деп жер үстүндө тургузулган күмбөздөрдү түшүндүргөн. Кийинчерээк ар түрдүү касиеттүү жерлердин аталышы болуп калган. Бул сөз араб тилинен чыккан. Өлкөбүздүн ичинде жайгашкан мазарлардын эки түрү бар [Талас аймагындагы ыйык жерлер].

1. *Көлдөр, дарактар, таштар, токойлор, тоолор, булактар, үнкүрлөр ж.б. – табигый келип чыккан мазарлар.*

2. *Күнөөсүз өлтүрүлгөн инсандардын жайы, байыркы курулуштар улуу инсандардын күмбөздөрү, ж.б. – адам тарабынан тургузулган мазарлар.*

Ыйык жерлердин саны Талас облусунда – 157, 46 – Бакай Ата районунда, 37 – Талас районунда, 34 – Манас районунда, 40- Кара-Буура районунда [2].

Бакай-Ата районундагы ыйык жерлер Келин таш, Арчалуу, Чат, Сейтаалы, Төрткүл, Ак-дөң, Алтын булак, Үч терек, Кырк булак, Урмарал, Калпа ата, Боо-Терек, Кырк кыздын үнкүрү, Кызыл-Нуура жана башкалар.

Алардын ичинен айрымдары.

Боо-Терек. Боо-Терек айылында жайгашкан.

Терек жана булак – мазардын түрү. Чоң-чоң теректердин түбүнөн суу чыгат. Үч эгиз булак бир теректен агып чыгат. Мазар Боо-Терек айылы бүткөндөн кийин нары 100-150 метр өйдө жайгашкан. Оң жак бетте батышты көздөй басканда жайгашкан. Жаныбек баатырдын күмбөзү бар, чычырканактар өтө көп [Бакай-Ата району Moving with Tradition]. Барганда ниет кылып тамчылаган суусунан ооруган бут, кол, көз, жүрөк орууларына бат эле айыгып кетүүгө жардам берет.

Калпа ата. Миңбулак айылы.

Күмбөз жана булак - мазардын түрү. Мазардын жанында 9 булактын көзү бар. Башка маркумдардын жайлары жана Калпа атанын күмбөзү бар. Ашказанга, баш, көз ооруларга булактардын суусу шыпаа. Ал Миңбулак айылынын түштүгүндө 3 чакырым алыстыкта жайгашкан. Жалпы аянты үч гектарды ээлейт [Бакай-Ата району Moving with Tradition] [1].

Талас районундагы ыйык жерлер: “Манас Ордо” – элибиздин касиеттүү кут ордосу, Каныкей апа булагы, Майкадам калпа мечити, Кумурска уюгу,

Алтыбай булак, Өмүрдүн булагы, Сандык, Алтын булак, Илхам булак, Талды-Булак айылы, Жалгыз тал, Шумкар уя,Зулпукор, Мазарлуу тал, Бакай-Таш мазары жана башкалар.

Алардын ичинен айрымдары.

“Манас Ордо” – элибиздин касиеттүү кут ордосу, материалдык баалуулуктардын, каада-салттардын, эл аралык туризмди өнүктүрүүчү багытында иш жүргүзүүчү мамлекеттик мекеме.

Каныкей апа булагы – Манас ата күмбөзүнүн түштүк-батыш тарабынан 1,5 км аралыкта, Кен-Кол суусунун күн чыгыш тарабында 150-200 метр алыстыкта, Талас дарыясынын түндүк тарабындагы Ак-Жар айылында орун алган. Каныкей апа булагына зырат кылып дуа кылышса перзентүү болот жана ар кандай ооруларга шыпа.

Зулпукор. Арал айылы.

Мазардын түрү – күмбөз. Зулпукор күмбөзү – архитектуралык эстелик. Талас-Суусамыр жолунун боюнда, Кара-Кол суусунун жээгинде. Талас районунун Арал айылынан 1,5 чакырым аралыкта көрүстөнгө жакын дөңсөөгө курулган [Талас району Moving with Tradition]. Бул жерде баласыздар балалуу боло алышат, оорулуулар айыгышат.

Мазарлуу тал. Көпүрө-Базар айылы.

Тал – мазардын түрү. Ал Көпүрө-Базар айылынын түндүк чыгышында 1 чакырым алыстыкта жайгашкан [Талас району Moving with Tradition] [1].

Кара-Буура районундагы ыйык жерлер: Ойсул, Наристелер булагы, Ак терек, Дубана ата, Арчагул, Аксакалдар булагы, Тамчы булак, Селкинчек, Маймак ата, Чыбыр, Чаргын ата булагы, Кайнар, Бүбү апа, Сапархан атанын кайнар булагы жана башкалар.

Алардын ичинен айрымдары. Чолпонбай айылы **Селкинчек (апалардын булагы).**

Мазардын түрү – булак. Мазар айылдын кире беришинде. Жанында мүрзөлөр бар Булактын өзгөчөлүгү – андан чыккан суу түндүктөн түштүктү көздөй агат экен [Кара-Буура району Moving with Tradition] Булак болсо мүрзөлөрдүн оң жагында жайгашкан.

Дубана ата. Кара суу айылы. Мазардын түрү – үй менен мечит жана булак. Жайгашкан жери: Балыкчы айылына киргенде жолдун сол жагында 150 метрден кийин. Балыкчы көчөсүнүн оң жагында Дубана атанын булагы жайгашкан Булактын суусу кутурма оорусуна шыпаа, оозу мурду кыйшайган шал ооруларды жакшыртат, талма, тарамыштын тырышуусу ооруларына жакшы [Кара-Буура району Moving with Tradition].

Манас районундагы ыйык жерлер: Чатбаз, Кызыл чоку, Таш дөбө, Үй мазары, Чечек булак, Ак терек, Карача хан Акберметтин ордосу, Кароол чоку,

Брсаалы, Жалгыз терек, Калпа ата, Жуугуч, Чырка-
нак, Жайылган айылы жана башкалар.

Кайыңды айылы. **Чамбаз.**

Мазардын түрү – күмбөз. Түштүгү – жол; түндүгү, батышы – айыл, талаа. Мазар айылдан 300 м алыстыкта чыгышта жайгашкан 30 м өйдө дөңсөөдө жайгашкан, күмбөз чоподон салынган. Жанында дагы башка күмбөздөр бар.

Кызыл чоку. Нылды айылы.

Мазардын түрү – тоо. Нылды айылынан батышты карай 700 м алыстыкта жайгашкан. Көп жакын эмес тоолор курчап турат. Чокудай болуп кызыл аска көрүнөт. Бардык бөлүгү кызыл эмес. Бара жатканда айылга көрүнгөн бети кызыл, наркы бети ак. Жанында бир таман жол бар, жолдун ылдый жагында жарда эки булак бар болгон экен.

Ак терек. Карача айылы.

Мазардын түрү – чоң ак терек. Карача айылынан 1,5 чакырым алыстыкта түндүк тарапта жайгашкан. Болжол менен Таластан 42 чакырым алыстыкта. Мазар адырдын үстүндө жайгашкан өзөндөн 11 чакырым бийиктикте турат. Терек аябай бийик болуп өскөн, жоондугу киши кулачынан үчөө келет. Анын ээлеген орду – 5 гектар, терек турган жер төрү деп эсептелет. Мазарга бара жатканда чоң тоо ташы бар, ал жерге жүрөгү ооругандар барышат. Ушул сыяктуу бир нече жерлер бар [Манас району Moving with Tradition] [1].

Жалпысынан Талас облусунда 157 ыйык жерлер бар. Алардын ирилери болуп Манас атанын күмбөзү, Каныкей апанын булагы, Нылды ата мазары, Калпа ата булагы, Боо-Терек булагы ж.б.

Талас облусу боюнча эң чоң касиеттүү жер болуп Манас атанын күмбөзү болуп эсептелинет. Кыр-

гызстандын туш тарабынан жана чет өлкөлөрдөн туристер келип кетишет. “Манас Ордо – элибиздин касиеттүү кут ордосу” – материалдык баалуулуктардын, каада-салттардын, эл аралык туризмди өнүктүрүүчү багытында иш жүргүзүүчү мамлекеттик мекеме.

Келген элдин агымы жыл санап өсүүдө. Жаны ачылганда 25-30 миңдин тегерегинде зыяратчылар келсе, кийинки жылдарда 100 миңден ашууда.

Талас облусунда ички диний туризмди өнүктүрүүгө шарттар бар, алар: ыйык жерлердин бар болушу, өрөөндүн жагымдуу климаты, алардын ыңгайлуу рельефте жайгашуусу, ак ниеттүү жергиликтүү калк.

Бирок бизге бул багытта көп туристер келиш үчүн биз төмөндөгүдөй иш чараларды жүргүзүшүбүз керек:

- Үйык жерлерибизди элге жайылтуу, билдирүү;
- Башка чет мамлекеттерге жарнама кылуу;
- Инфраструктураны оңдоо;
- Келечек конокторго жергиликтүү жерлерде шарт түзүү (жатакана, эс алуучу жайлар, жарнама белгилерин орнотуу ж.б.).

Адабияттар:

1. Талас жергесиндеги кылым карыткан мазарлар. Башкы редактор Айтпаева Г. - Бишкек, 2005.
2. Кыргызстандагы мазар басуу: Талас тажрыйбасынын негизинде. Башкы редактор: Айтпаева Г.-Бишкек, 2007.
3. Кыргыз энциклопедиясы. - Фрунзе, 1976.
4. [Манас району Moving with Tradition].
5. [Кара-Буура району Moving with Tradition].
6. [Бакай Ата району Moving with Tradition].
7. [Талас району Moving with Tradition].